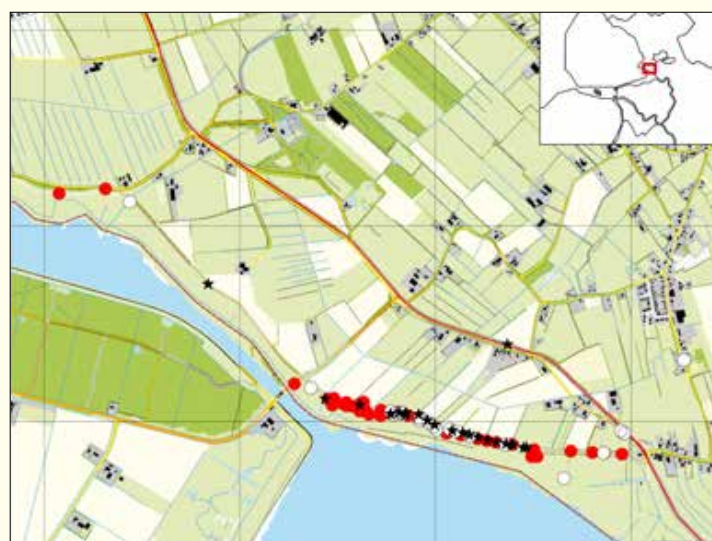

Rivierduinzegge op Vollenhove

Langlevende plantensoorten die moeite hebben zich te verspreiden of slechts onder heel specifieke omstandigheden kiemen staan met hun wortels in het verleden. Hun aanwezigheid vertelt ons iets over het vroegere landschap of landgebruik. Door het gedetailleerd vastleggen van groeiplaatsen kunnen we proberen dergelijke historische relaties te ontrafelen. Een voorbeeld van een langlevende soort met een hoge indicatie-waarde is Rivierduinzegge.

Aantal stroomdalsoorten per onderzocht kwartierhokje in 1928.

Verspreiding van Rivierduinzegge (*), Akkerhoornbloem (○) en Knolboterbloem (●) op Vollenhove in 2017.

De combinatie van deze soorten wijst erop dat de bodem kalkhoudend, droog en zandig is, voorwaarden die Rivierduinzegge aan haar standplaats stelt.

Rivierduinzegge groeit vooral aan de binnendijkse zijde, op de overgang van de dijkvoet naar de aangrenzende wal.

Op jacht in de kop van Overijssel

In 2017 heb ik de kop van Overijssel afgestruind op Rivierduinzegge. Frits van Beusekom voorzag mij van een overzicht van oude vindplaatsen. In dat overzicht stonden twee herbariumcollecties die verzameld zijn op het Hoge Land van Vollenhove, een geïsoleerd liggende keileembult aan de voormalige Zuiderzee:

- Bentdijk bij Kadoelen. Verzameld door D. Bakker, 2-6-1954

Rivierduinzegge spotten

Rivierduinzegge (*Carex colchica*) is een zeldzame soort die sterk op Zandzegge lijkt¹. Het is een overblijvende plant die met haar ondergrondse uitlopers (wortelstokken) lang stand weet te houden, ook als de omstandigheden minder gunstig worden.

Om Rivierduinzegge op te sporen moet je al vroeg in het veldseizoen op pad, zo rond Koningsdag is ideaal. Ze staat dan volop in bloei, in tegenstelling tot Zandzegge die enkele weken later begint. Knolboterbloem en Akkerhoornbloem blijken goede gidsoorten om uit te kijken naar Rivierduinzegge.

Tijdreis door 200 jaar Nederlandse topografie

In 2015 lanceerde het kadaster de website www.topotijdreis.nl. Een website met prachtig historisch topografisch kaartmateriaal waarmee je eenvoudig "door te tijd" kunt reizen. De Fryske Akademy is initiatiefnemer van de website www.hisgis.nl. Op deze website zijn kadastrale gegevens uit 1832 als eigenaar, landgebruik en opbrengst per hectare ontsloten en te projecteren op verschillende (oude) kaartlagen. Beide websites zijn handige hulpmiddelen voor iedereen die verspreidingspatronen van planten probeert te verklaren.

Zicht op de Wendelerdijk (de oude zeedijk), 28 april 2017.

- Dijk Zwarte Meer tussen Barsbeek en Kadoelersluis. Verzameld door A. Corporaal, 26-4-1986

Beide collecties zijn te herleiden tot de oude zeedijk die het Hoge Land van Vollenhove beschermd tegen de zee (nu Zwarte Meer). Omdat Vollenhove aan de noordrand van haar (nu) bekende verspreidingsgebied ligt en de voormalige zeekust als standplaats afwijkt van haar binnenlandse voorkomen was mijn nieuwsgierigheid gewekt. Op 6 april 2017 struinde ik een klein stukje van de oude zeedijk bij Kadoelen af. En daar trof ik al snel op enkele plekken een rechtopstaande zegge aan die al in knop stond: onmiskenbaar Rivierduinzegge. Drie weken

later besloot ik de hele zeedijk af te fietsen. Vanaf de Krieger tot aan de Kadoelersluis blijkt Rivierduinzegge (soms massaal) voor te komen. Voorbij de Kadoelersluis vond ik nog één kleine groeiplaats. De terugweg over het fietspad langs de N331 leverde geen nieuwe vondsten op². Alle groeiplaatsen van zowel Rivierduinzegge als de gidssoorten Knolboterbloem en Akkerhoornbloem zijn door middel van detailcoördinaten vastgelegd.

Rivierduinzegge als levende herinnering

Het keileemeiland is vaker op planten onderzocht. Zo ging de jaarlijkse meerdaagse excursie (Unio) van de Botanische vereniging in 1928 naar Vollenhove. Een uitgebreid verslag van deze excursie is te vinden in het Nederlands Kruidkundig Archief, dat te raadplegen is via de website Natuurtijdschriften.nl. In het overzicht van de gevonden soorten wordt alleen Zandzegge vermeld. Dat Rivierduinzegge ontbreekt in de lijst is niet zo verbazingwekkend. Waarschijnlijk is ze destijds gewoon niet herkend of onderscheiden van Zandzegge. Overigens is in het herkennen van Rivierduinzegge de afgelopen eeuw weinig verandering gekomen. Ook heden ten dage is deze zegge slechts bij een handvol floristen goed bekend. Speciale belangstelling ging tijdens deze Unio uit naar het voorkomen van stroomdalplanten langs de kustlijn van Vollenhove vanwege de nabijheid van de monding van de Overijsselse Vecht en de IJssel. In het verslag is een kaartje opgenomen waarop het aantal stroomdalsoorten³ per onderzocht kwartierhokje⁴ is weergegeven. Leggen we dit kaartje naast het verspreidingskaartje van Rivierduinzegge dan valt op dat de actuele groeiplaatsen van Rivierduinzegge samenvallen met

een deel van de kustlijn waar tijdens de excursie 21 stroomdalsoorten zijn waargenomen. Als bijzonderheid wordt de aanwezigheid van een buitendijks duintje vermeld dat opviel door haar bloemenrijkdom. Genoemd worden onder andere: Akkerhoornbloem, Duifkruid, Duizendblad, Gewoon biggenkruid, Grote tijm, Kleine leeuwentand, Kruisdistel, Muizenoor, Sikkelklaver, Tripmadam en Zacht vetkruid. Het soortenlijstje wijst op de aanwezigheid van droog stroomdalgrasland. Rivierduinzegge is een kensoort van het verbond van droge stroomdalgraslanden en blijkt een goede gidssoort om de oorspronkelijke ligging van droge stroomdalgraslanden te reconstrueren⁵. De verspreiding van Knolboterbloem en Akkerhoornbloem op Vollenhove valt grotendeels samen met die van Rivierduinzegge. Het zijn samen met Rivierduinzegge levende herinneringen aan een verdwenen stroomdalgrasland op Vollenhove.

Door het gedetailleerd vastleggen van groeiplaatsen kunnen we dergelijke historische relaties ontrafelen. Dit verhaal is dan ook een pleidooi om groeiplaatsen van (lokaal) minder algemene soorten in te meten, iets dat met het beschikbaar komen van Apps als NOVA tegenwoordig heel eenvoudig is.

Tekst en foto's: Edwin Dijkhuis (FLORON)

Bronnen

- ¹ Koopman, J. (2014) Zandzegge en co. FLORON-Nieuws 20: 12-13
- ² Jacob Koopman vond op 29 april 2017 langs de N331 nog wel een groeiplek, deze is eveneens opgenomen op het kaartje.
- ³ In deze lijst staan ook soorten die nu niet meer als stroomdalplant worden opgevat.
- ⁴ Inventarisatie-eenheid. Tot 1950 werd 'gehokt' op een schaal van 1,25 bij 1,041 kilometer.
- ⁵ Frits van Beusekom (2016). Droge stroomdalgraslanden langs de Maas. Deel 1. Wat is er nog van over? Rivierduinzegge als gidssoort. Natuurhistorisch maandblad, jaargang 105: 109-115.